

Glimrende om profesjonsutdanning i Oslo

Jan Messel

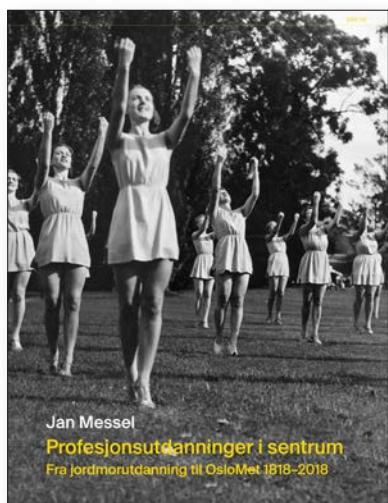
Profesjonsutdanninger i sentrum: fra jordmorutdanning til OsloMet 1818–2018

Oslo: Pax forlag, 2022

471 s.

ISBN 978-82-530-4231-2

Michael 2022; 19: 314–7.

Dette er en gedigen bok, både i sidetall og tidsspenn. Forfatteren, historikeren Jan Messel (f. 1957) ved *Senter for profesjonsstudier* ved OsloMet, følger profesjonsutdanning gjennom 200 år. Det kan han gjøre ved å ta utgangspunkt i landets første jordmorskole, opprettet ved Fødselsstiftelsen i Christiania i 1818 – og runde av med etableringen av Oslo Metropolitan University (OsloMet) i 2018. Jordmoryrket kan forstås som et av de eldste helsefagene. Myndighetene i Danmark-Norge tok ansvaret for å kontrollere jordmødrene allerede i den første lutherske kirkeordinansen i 1539. Det er derfor en lang kontinuitet fram til den første norske utdanningsinstitusjonen.

De som like fullt stusser over en svakt begrunnet kontinuitet fra de 14 kvinnene som begynte på Christiania Jordmorskole i 1818 og til de over 21 000 som studerer ved OsloMet i dag, har nok delvis rett. Institusjonshistorie er da heller ikke først og fremst Jan Messels intensjon. Hans prosjekt er en bredt anlagt studie av profesjonsutdanning, samtidig med en framstilling av politikken knyttet til utviklingen av de mange

høgskolene i eller rundt Oslo som gjennom lange og komplekse prosesser i etterkrigstida, nå utgjør Norges tredje største universitet.

Men boka dreier seg langt fra snevert om Oslo. Konsentrasjonen rundt de mange og mangfoldige institusjonene som med tida skulle utgjøre Oslo-Met, kan oppfattes som et typeeksempel for å formidle brede, nasjonale perspektiver på utviklingen av høyere utdanning, først og fremst etter 1960-åra. Med fruktbare teoretiske perspektiver syr Messel sammen en mangslungen og rik framstilling av den konfliktfylte politikken for høyere utdanning, spillet mellom det regionale og det nasjonale og ikke minst konfliktene innen de utallige utdanningsdisiplinene.

Kan Messels prosjekt ha vært for vidt, for fullt av linjer og detaljer, slik at vi mister oversikten og famler etter røde tråder? Spriker framstillingen for mye mellom aktørene – undervisningsinstitusjonene og menneskene som befolket dem – og strukturene – utdanningspolitikken, de nasjonale strategiene og teoriene? Burde boka vært delt i to, med en tradisjonell høgskolehistorie og en analyse av profesjoner og politikk innenfor hver sine permer? Jeg synes ikke det. Forfatteren klarer å balansere, tidvis elegant, mellom disse to lagene og viser oss på en innsiktsgivende, kunnskapsrik og kompetent måte hvordan det kan være nødvendig å få oversikt over strukturelle rammer for å forstå aktørenes handlinger.

Profesjon og profesjonskamp

Den vanskelige termen *profesjon* kan sies å ha like mange betydninger som det finnes oppskrifter på bacalao (altså nær antallet portugisiske husmødre). Her er forfatteren på hjemmebane i kapittel 2 og balanserer mellom de tradisjonelle akademiske forståelsene og de som ble utformet for å tilpasses de nye helsearbeiderprofesjonene som ble utviklet i etterkrigstida. Samtidig gjør han det prisverdig klart at en organisasjon som Norsk sykepleierskeforbund drev profesjonskamp lenge før termen ble en del av vokabularet: «... [sykepleierne utviklet] et eget kunnskaps- og verdigrunnlag med basis i den praktiske utførelsen av faget.» (s. 67). Det var snakk om å sikre kvaliteten på sykepleien, noe som helt fra utgangspunktet i 1912 var knyttet til det beinharde kravet om treårig utdanning. Samtidig polemiserer han mot en tradisjonell forståelse av mange av de nye fagfeltene som *semiprofesjoner* – som har vært fremmet langt inn på 1990-tallet, for eksempel innen helsearbeid som sykepleie, vernepleie og fysioterapi – og knytter denne til former for kjønnsdiskriminerende holdninger overfor de kvinne-dominerte profesjonene. De tradisjonelle profesjonene juss, medisin, ingeniørfag og teologi var forbeholdt menn.

Endringene av rammene for høyere utdanning knyttes helst til reformene rundt slutten av 1960-årene, da ideene om distriktshøgskoler ble lansert, og til den såkalte kvalitetsreformen fra 1994, som dannet grunnlaget for etablering av statlige, vitenskapelige høgskoler i stort omfang. En konfliktlinje som flere av helseprofesjonene engasjerte seg i, var reform-initiativene omkring 1972, først og fremst knyttet til Bjørnson-komiteen, som tok til orde for et fleksibelt utdanningssystem uten vanntette skott mellom fagene. Det førte til opprør blant flere av helseprofesjonene. Særlig sykepleierne var aktive i denne konflikten. Profesjonaliseringsprosessene hadde kommet langt innenfor helsefagene, og sykepleierne fryktet med rette at den lange og intense kampen for enhetlig treårig utdanning skulle knuses. Etter et knapt tiår lyktes sykepleierne like fullt i kravet om at sykepleierutdanningen skulle ligge på høyskolenivå. Messel påviser at helseprofesjonene kunne ha betydelig gjennomslag om de la tyngde bak kravene.

Kvinner og menn

De store forskjellene i kjønnsbalansen mellom de ulike fagene blir tatt opp i kapittel 8. Messel fastslår at andelen kvinnelige studenter ved OsloMet i dag er over 70 prosent, som et resultat av kvinnekampen. Samtidig er det store ulikheter mellom de ulike disiplinene. Helse- og sosialfagene har i dag en kvinneandel på mellom 70 og 80 prosent, med sykepleie på en tvilsom topp med bare 10 prosent menn og fysioterapi på 30 prosent. For ingeniørutdanningen er det omvendt, med rundt 80 prosent menn – dog den eneste med mannlig overvekt. Dette forholdet forklarer Messel med at utdanningene rundt forrige århundreskifte var kjønnnet, ut fra forståelser av at kvinner skulle skoles til sykepleiere, sykegymnaster og husstellærerinner, menn til ingeniører. Altså gamle holdninger som skal ha blitt videreført gjennom generasjonene. Her er det nok et felt som hadde fortjent grundigere og mer oppdaterte analyser.

Dog framholder forfatteren at den største og viktigste av de nye profesjonene, sykepleie, vokste fram og fikk styrke som del av et feministisk prosjekt. Sykepleierskene klarte gjennom intens kamp å etablere faget sitt som et kunnskapsbasert kvinneyrke, der kvinner hadde kontroll over de fleste sidene av det. Samtidig er det noe uforklart i at situasjonen fortsatt er den samme etter 60–70 år. Kan det ha noe å gjøre med at feministiske ideer ennå preger faget, og at menn blir oppfattet som fremmede?

Kanskje har utviklingen av premisser og målsettinger rundt høgskoler og universiteter dreid seg om en sirkelbevegelse, eller en spiral? Distrikthøgskolene som ble etablert i kjølvannet av Ottosen-komiteen (1965–1970) var ment å gi tilbud om profesjonsutdanning som sykepleiere, lærere og

ingeniører til ungdom der de bodde – mens universitetene tok seg av de vitenskapelige feltene. Etter høyskolereformen i 1994 regnet vitenskapeliggjøringen ikke bare inn som nye undervisningstilbud på de statlige høyskolene, men irrigerte også profesjonsstudiene – med rett og plikt til å forske. Det ble mulig å ta doktorgrad i sykepleievitenskap (som Kjersti Nesje som den første ved Høgskolen i Oslo og Akershus i 2017). De seinere årene har enkelte av de nye universitetene, som Universitetet i Sørøst-Norge og Oslo-Met – som Jan Messel også tematiserer i avslutningskapitlet – profilert seg som *profesjonsuniversiteter* med vekt på det entreprenørielle og det yrkesrettede. På tross av at det ikke er snakk om å vende tilbake til det gamle, kan det like fullt forstås som et tankekor. Er *praksisnær forskning* og *praksisrettet akademisering* en ønsket hybrid? Dette var et konfliktfelt som kom sterkt til overflaten også for 50–60 år siden, under Helga Dagslands (1910–2003) ledelse (1967–1973) av Norsk sykepleierforbund, da mange mente, blant andre Kari Martinsen, at teoretiseringen hadde tatt overhånd i forhold til omsorgen – men altså med motsatt fortegn, på den måten at praksisnærhet nå igjen blir forstått som en målsetting.

Jan Messels store og vidtfaunende bok om profesjonsutdanningene i Oslo framstår som et verdifulle arbeid, ikke minst fordi den ambisiøst legger opp vide rammer for forståelse. Det er ambisjoner som i stor grad blir tilfredsstillende. Boka er krevende, på tross av at språket er forbilledlig presist, enkelt og godt. Den er krevende fordi den er så omfattende og rik. Det er verdt det.

Ole Georg Moseng
om@usn.no

Ole Georg Moseng er professor i historie ved Universitetet i Sørøst-Norge.